

Časopis *Blagovest* u razdoblju 1946.–1950.

Primjer položaja Katoličke crkve i vjerskog tiska u komunističkoj Jugoslaviji

Jurij Borna Jurčević*

Sažetak

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata na području Jugoslavije Katolička crkva našla se u vrlo nezavidnom položaju. Totalitarni komunistički režim uveo je mnoge represivne mjere kako bi pokušao spriječiti utjecaj koji je Crkva imala među narodom. Časopis Blagovest bio je tako jedna od rijetkih crkvenih tiskovina koje su izlazile na prostoru Jugoslavije. U ovom radu opisan je položaj Katoličke crkve u jugoslavenskom komunističkom režimu, a potom su analizirani tekstovi i poruke izneseni u časopisu Blagovest tijekom prvih pet poslijeratnih godina (1946.–1950.). U radu su navedeni tehnički, grafički i urednički podatci, prikazan je izgled časopisa, način pisanja, broj stranica, cijena, urednici, ritam izlaženja i mjesto izdavanja te niz promjena koje su se dogodale tijekom poslijeratnog razdoblja.

Ključne riječi: katolički tisak, časopis Blagovest, Katolička crkva u Jugoslaviji, komunistički režim u Jugoslaviji

Uvod

Iako je u komunističkoj Jugoslaviji živio velik broj vjernika katoličke vjeroispovijesti, časopis *Blagovest* bio je jedna od rijetkih katoličkih tiskovina koje su tijekom prvog desetljeća nakon Drugog svjetskog rata izdavane na prostoru komunističke Jugoslavije. Istraživanjem provedenim u ovom radu obuhvaćeni su svi brojevi koji su objavljeni tijekom prvih pet poratnih godina, tj. od 1946. do 1950., a glavni dio rada odnosi se na prikaz i raščlambu vijesti te poruka koje su se na taj način slale čitateljima.

Iz svega istraženog razvidan je iznimno težak položaj Katoličke crkve u komunističkoj Jugoslaviji, a napose je teško bilo katoličkomu vjerskomu tisku, koji se nalazio pod žestokim režimskim udarima i ograničenjima. Stoga su istraživački

* Jurij Borna Jurčević, mag.hist./mag.educ.hist, doktorand na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, Adresa: Borongajska cesta 83d, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-adresa: borna.jurcevic@gmail.com

rezultati ovog rada sukladni istraživačkim rezultatima novije znanstvene literature koja se bavila odnosom jugoslavenskog komunističkog režima prema Katoličkoj crkvi, a o toj temi i literaturi ukratko se govori i u uvodnom dijelu ovog rada. Historiografija do sada nije istraživala časopis Blagovest, te stoga ovaj rad predstavlja još jedan od konkretnih uvida o tadašnjem položaju Crkve i načinu na koji je Crkva nastojala doprijeti do svojih vjernika, usprkos golemim ograničenjima i zabranama koje je postavljao totalitarni komunistički režim u drugoj Jugoslaviji.

1. Odnos komunističke Jugoslavije prema Katoličkoj crkvi

Nakon završetka Drugog svjetskoga rata, vlast na području bivše Jugoslavije preuzela je Komunistička partija Jugoslavije. »Partija nije bila spremna da apsolutnu rukovodeću ulogu u političkom sistemu Jugoslavije dijeli ni sa jednom drugom političkom snagom« (Petranović, 1988, 46), te je uspostavljen jednostranački, totalitarni režim, koji je represijom nad neistomišljenicima te donošenjem niza odgovarajućih zakona pokušavao učvrstiti svoju vlast. »Progoni neistomišljenika obuhvaćali su sve one koji su drugačije mislili i koji su tu misao negdje napisali ili nekome povjerali« (Radelić, 2006, 153).

Kada se promatra odnos Partije prema Katoličkoj crkvi, treba se prisjetiti poznate marksističke tvrdnje kako je religija “opijum za narod”, koja je načelno ishodište i odnosa jugoslavenskog komunističkog režima prema Katoličkoj crkvi. Taj odnos se donekle mijenjao tijekom postojanja komunističke Jugoslavije, a opravdan je zaključak:

Razdoblje od završetka II. svjetskog rata u svibnju 1945.g., pa do prekida diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Jugoslavije u prosincu 1952. godine, razdoblje je najburnijih odnosa između Katoličke crkve i jugoslavenske komunističke vlasti (Akmadža, 2008, 17).

U Jugoslaviji je novonastali upravljački sustav bio podešen tako da

sistemska i planska izučavanje osnovnih pojmova marksizma-lenjinizma smatrano pretpostavkom — na dosta mehanički način — pravilnog sprovođenja politike Partije po sektorima ekonomskog, društvenog i državnog života (Petranović, 1988, 41).

Iz toga sasvim jasno proizlazi kako je komunistička vlast imala izrazito neprijateljski stav prema predstavnicima Katoličke crkve i vjernicima.

U takvoj je situaciji nakon Biskupske konferencije, održane u rujnu 1945., objavljeno Pastirsko pismo katoličkim vjernicima, koje je u javnosti ostavilo velik trag (Akmadža, 2008, 15–88). U Pastirskom pismu biskupi se posebice

osvrću na ubijanja i uhićenja svećenika, konstatirajući da su ubijena 243, da je u zatvorima 169, te nestalih 89, tomu još pridodaju ubijenih 19 bogoslova, 3 redovnika i 4 redovnice. Posebno se ističe primjer 28 ubijenih franjevacu u samostanu u Širokom Brijegu (Akmadža, 2013, 33).

Neprijateljski stav prema Crkvi potvrđen je i u Ustavu Federativne narodne republike Jugoslavije iz 1946., u kojem je glavni cilj bio odvojiti Crkvu od države,

te isključiti Crkvu iz javnog života (Akmadža, 2013, 63). Katoličkoj je crkvi to i iz načelnih razloga bilo neprihvatljivo, jer je smatrala

da su od Boga ustanovljene dvije vlasti Država i Crkva, od kojih jedna promiče vremenito i zemaljsko dobro ljudi saglasno s njihovom zemaljskom svrhom, a druga vjersko duhovno saglasno s vječnom svrhom čovjeka. Ove dvije vlasti su svaka u svom području neovisne, dok u stvrima, koje interesiraju i jednu i drugu vlast treba da među njima vlada sporazum, kako bi podložnicima jedne i druge vlasti bilo omogućeno, da djelujući za svoju zemaljsku svrhu istovremeno promiču ciljeve svoje vječne svrhe (Akmadža, 2013, 63).

Ustav je izglasan 30. siječnja 1946. godine od strane Ustavotvorne skupštine, a po istome obrascu donijeti su i ustavi u republikama, pa tako i Ustav Narodne Republike Hrvatske, koji je uveden 18. siječnja 1947. godine. Kasnije se ispostavilo da »Katoličkoj crkvi nije bio toliko sporan sam tekst Ustava, koliko njegova zloraba od strane vlasti u svakodnevnom životu« (Akmadža, 2013, 65).

Jedan je od važnijih događaja iz tog razdoblja uhićenje i osuda zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca. Iako je već 1945. bio uhićen, pa nedugo zatim pušten na slobodu (Akmadža, 2013, 23–27; Batelja, 2017, 77–81) te čak i napadnut u Zaprešiću (Akmadža, 2013, 38–40; Batelja, 2017, 81–88), dana 18. rujna 1946. u 5:30 sati ujutro Stepinac je bio ponovno uhićen neposredno prije služenja sv. mise u privatnoj kapelici na nadbiskupskom dvoru (Akmadža, 2013, 88–97; Batelja, 2017, 105–108).

Presuda je nakon montiranog suđenja donesena već 11. listopada 1946., te je Stepinac osuđen na 16 godina zatvora s prisilnim radom i gubitkom političkih i građanskih prava u trajanju pet godina (Akmadža, 2013, 65–80; Batelja, 2017, 109–239). Osim Alojzija Stepinca, u razdoblju od 1944. do 1951., prema podacima Komisije za vjerske poslove, na području Hrvatske osuđeno je ukupno 271 crkvenih osoba (Akmadža, 2013, 85–100).

Kada se promatra vjerski tisak, Katolička je crkva prije Drugog svjetskoga rata na području Jugoslavije izdavala 137 listova (Akmadža, 2013, 100), a takvo se stanje uglavnom zadržalo i u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Poslije dolaska komunista na vlast 1945. stanje se naglo pogoršalo, a vlasti su to učestalo pravdale nestašicom papira. To je bilo iskripljavanje činjenica, što dokazuje i sam Stepinac u jednom od svojih pisama, navodeći kako su vojnici iz Narodne tiskare i nadbiskupova dvora odnijeli vagone papira za potrebe partijske tiskare Naprijed (Akmadža, 2013, 100). Komunistička vlast nije htjela dopustiti da u javnost dospjeva bilo kakva tiskovina koja nije bila pod njezinim nadzorom.

Zbog toga je već 24. kolovoza 1945. donesen, za vrijeme rada Privremene Narodne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije, Zakon o štampi (Spehnjak, 2002, 85–152). Tako je jedan od rijetkih vjerskih tjednika (časopis Gore Srca) prvotno zbog tehničkih problema prebačen iz Istre u Zagreb 1947. godine, da bi nakon višegodišnjih pritisaka i zakonskih zabrana (nekoliko puta im je zabranjeno izdavanje pojedinih brojeva radi određenih članaka koje je vlast procijenila kao "opasne") krajem 1952. bio prinuđen na prestanak izlaženja (Akmadža, 2013, 102–104).

Kulturno prosvjetna politika također je imala isključivo partijski predznak, te je tako vjeronauk u pučkim školama postao izboran, a ne više obvezatan predmet, a u višim je razredima i ukinut. Tu odluku donio je ZAVNOH još na svojem trećem zasjedanju 1944. godine (Akmadža, 2013, 104). Školski sustav bio je u potpunosti pod partijskom kontrolom (Spehnjak, 2002, 163–248).

Utjecaj Katoličke crkve još se više smanjio kada je 23. kolovoza 1945. donesen Zakon o provođenju agrarne reforme i kolonizacije na području Federalne Hrvatske. Na području Zagrebačke nadbiskupije Katoličkoj je crkvi agrarnom reformom oduzeto oko 82% zemljišta, a slično je bilo i u ostalim biskupijama u Hrvatskoj (Akmadža, 2013, 53). Osim agrarne reforme, donesen je još i niz drugih zakona koji su negativno utjecali na odnos države prema Katoličkoj crkvi. Između ostalih, donesen je Zakon o braku, Zakon o matičnim knjigama, koji su pogoršavali položaj i smanjili utjecaj Crkve u društvu (Akmadža, 2013, 53). Sve to kulminiralo je prekidom diplomatskih odnosa između Jugoslavije i Svete Stolice krajem 1952. godine.

S obzirom na navedene teškoće s kojima se Katolička crkva susretala u poslijeratnom razdoblju, pisanje i tekstove unutar časopisa *Blagovest* treba svakako razumijevati i kroz tu prizmu. Cenzura i nadzor su zasigurno bili golemi, što potvrđuju i učestale “tehničke poteškoće” s kojima su se susretali urednici časopisa *Blagovest*, te preseljenje časopisa u Beograd nedugo nakon izlaska nekoliko prvih brojeva, o čemu se detaljnije govori u narednim poglavljima.

2. *Općenito o Blagovesti*

Blagovest je katolički časopis koji je svoj naziv dobio prema katoličkoj svetkovini Blagovijesti ili Navještenju Gospodinovu (lat. *Annuntiatio*), koja se slavi u spomen na događaj kada je arkandeo Gabrijel navijestio Blaženoj Djevici Mariji da će začeti Isusa po Duhu Svetom. To se slavlje održava 25. ožujka, tj. devet mjeseci prije Božića.

Časopis *Blagovest* utemeljen je 1928. godine u Skopju, a svrha mu je bila služiti kao župski list za katolike koji su bili raspršeni po udaljenim mjestima. Prvi prekid izlaženja dogodio se tijekom Drugog svjetskog rata i poraća, od 1941. do 1946. godine. Nedugo nakon rata (1946.) časopis je ponovno počeo izlaziti u Nišu, a već iste godine bio je preseljen u Beograd. Razlog preseljenja nije naveden. *Blagovest* je jedno vrijeme nakon Drugog svjetskog rata bio jedini katolički list općega karaktera na području Jugoslavije. List je 1946. godine počeo izlaziti kao mjesečnik, međutim u razdoblju koje se u ovom radu istražuje (1946.–1950.) došlo je do odstupanja od redovitog izlaženja, radi poteškoća koje je zadavala komunistička vlast.

U sljedećem će se poglavlju ukratko navesti osnovni podatci o samom listu, zasebno za svaku od pet navedenih godina (broj stranica, urednici, izgled naslovnice, cijena i dr.). Sami autori priloga, članaka i rubrika nisu navedeni u samom časopisu te ih se iz tog razloga nigdje ne spominje.

2.1. 1946. godina

Godine 1946. objavljeno je sedam brojeva. Međutim, primjerka prvoga broja nema u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Naslovnica svih sedam brojeva iste godine pisana je ćirilicom, kao i približno polovica sadržaja časopisa. Cijena pojedinog sveska kroz cijelu godinu bila je četiri dinara. Svaki broj sadržavao je 16 stranica, osim zadnjega koji je imao 24 stranice, kao poklon čitateljima povodom Božića. Svaki je broj započinjao paginaciju ispočetka, tj. 1. stranicom, za razliku od kasnijih godina. Jedina redovita rubrika koja se nalazi u svakom broju od prvoga godišta izlaženja časopisa bila je *Vesti*. Na kraju svakoga od prva četiri broja piše kako *Blagovest* izdaje Konzorcij Blagovesti, a glavni je urednik Alojzij Turk, župnik iz Skopja. Odgovorni urednik i zastupnik Konzorcija bio je Viktor Zakrajšek, župnik iz Niša, a navedena je i njegova adresa: »ul. Jubogdanova 1«. Uprava je bio katolički ured iz Niša, a tiskara je Grafika iz Niša, »Lešjaninova ul. 18«. Već od petog broja 1946. godine dolazi do promjene. Na mjesto zastupnika Konzorcija dolazi Jenko Janez, »kateheta, Beograd, Jovana Ristića 20«. Redakcija kao svoju adresu također navodi ulicu Jovana Ristića br. 20. Promijenjena je i tiskara, te je navedeno da je to »Štamparija 'Radenković' — Staljingradska 22, Beograd«.

2.2. 1947. godina

Tijekom prvih pet godina izlaženja u drugoj Jugoslaviji, jedino u 1947. godini nije bilo većih odstupanja u osnovnim tehničkim i tiskarskim stvarima. Izišlo je dvanaest brojeva, a svaki je broj bio opsega 32 stranice, izuzimajući prvi broj (koji je imao 16). Stranice su paginirane na razini godišta, pa prvi broj u 1947. započinje 1. stranicom i završava 16. stranicom 16, a prva je stranica zadnjeg broj te godine (prosinac 1947.) označena brojem 328 i završava 360. stranicom. Treba također istaknuti kako su 1947. godine uvedene rubrike koje su nadalje ostale stalne, tj. narednih su godina ispunjavale brojeve. Na taj je način u 1947. godini oblikovan standardni izgled časopisa. Od četvrtog broja 1947. godine na naslovnicama redovito se nalazi slika nekog vjerskoga motiva, što je zadržano i u narednim godinama. Od trećeg broja 1947. godine Alojzij Turk više nije naveden kao glavni urednik. Svi su drugi podatci iz impresuma ostali isti. Cijena svakog broja bila je četiri dinara.

2.3. 1948. godina

Tijekom 1948. godine časopis *Blagovest* čak je tri puta promijenio tiskare. Od 3. do 6. broja navedeno je Štamparsko izdavačko poduzeće Narodnog Fronta Srbije, od 7. do 8. broja Štamparija Privredni pregled, a od 9. broja nadalje Štamparija Slobodan Jović. Sve su tri tiskare bile u Beogradu. Od trećeg broja 1948. godine kao izdavač naveden je Nadbiskupski ordinarijat u Beogradu. Za ožujak i travanj te svibanj i lipanj objavljeni su dvobroji 3–4 i 5–6, što je na naslovnoj stranici i naznačeno. Kao razlog za to što je za ožujak i travanj bio dvobroj navodi se mijenjanje tiskare (br. 3–4, str. 112), a za svibanj i lipanj navedene tehničke

poteškoće (br. 5–6, str. 168). Paginiranje je provedeno na razini godišta u cjelini, a svaki broj imao je 32 stranice, izuzevši dva dvobroja. Na kraju 1948. godine bilo je ukupno 360 stranica. Cijena svakog broja iznosila je 5 dinara, a dvobroji su koštali po 10 dinara.

2.4. 1949. godina

Godine 1949. objavljeno je samo pet brojeva časopisa *Blagovest*, i to za mjesec (kako je navedeno na naslovnici) siječanj, lipanj, srpanj, rujanj–listopad i studeni. Kao razlog izostanka ostalih brojeva, odnosno neizlaženje časopisa kroz period od pet mjeseci, navedene su u br. 2 tehničke poteškoće (str. 64). Svaki objavljeni broj imao je po 32 stranice, koje su paginirane na razini godišta, tako da br. 5 završava 160. stranicom. Urednici i tiskara ostali su isti kao na kraju prethodne godine.

2.5. 1950. godina

Od početka 1950. godine *Blagovest* je izlazila svaka dva mjeseca. Prvo je objavljen dvobroj 1–2 (od siječnja do travnja), a brojevi 3, 4, 5 i 6 označavani su svaki za svoja dva naredna mjeseca iste godine. Svaki broj, osim prvog dvobroja koji ima 32, sadržava 16 stranica. Paginacija svakog sljedećeg broja nastavlja se na prethodni, tj. paginacija obuhvaća godišta kao cjelinu. Broj 6 završio je s 96. stranicom. To je bilo višestruko manje stranica nego 1947. ili 1948. godine, u kojima je ukupan broj stranica za svako godišta iznosio 360 stranica. Dogodile su se i određene promjene unutar uredništva. Kao odgovorni urednik naveden je Milorad Avramović te je ostao urednik do kraja godine. Tiskara je također promijenjena u »Štampa 'Vuk Karadžić' — pogon Slobodan Jović, Stojana Protića 52«. Cijena svakog broja bila je 10 dinara, a navedeno je da godišnja pretplata iznosi 60 dinara.

3. Rubrike

Tijekom prvih pet godina časopisa nakon Drugog svjetskog rata, jedina stalna rubrika bile su *Vesti*, a ostale su rubrike uvedene tek narednih godina, od kojih su neke svoje mjesto u časopisu našle samo povremeno ili se nisu održale. Budući da bi rubrika *Vesti* prema svojem nazivu i sadržaju trebala imati najbitnije konkretne informacije o tadašnjim zbivanjima, te je jedina bila prisutna u svim brojevima časopisa koje ovdje obrađujemo (1946.–1950.), nju smo analizirali u posebnom poglavlju, a ostale rubrike koje su se povremeno pojavljivale ovdje nabrajamo i ukratko navodimo njihov sadržaj i glavne poruke.

Zanimljivo je što u prvim brojevima (1946.), kad još nisu bile oblikovane mnoge stalne rubrike, ima članaka u kojima se jasno i otvoreno govori kako se samo kroz borbu i žrtvu postižu uspjesi na svim područjima života. No, takav je stil uskoro u svim kasnije nastalim rubrikama zamijenjen mnogo blažim i neizravnim pristupom. Nakon prve godine više se ni ne spominje kako se treba odlučno

zauzimati radi zaštite svojih uvjerenja, nego se različitim primjerima (primjerice u rubrici *Župnikovo oko*) čitateljima govorilo kako Katolička crkva služi svojoj zajednici, te da su svećenici sluge Božje koji su društvu prijeko potrebni.

Najveće i često zastupljene rubrike koje su se razvile tijekom prvih pet poslijeratnih godina časopisa bile su: *Riječ gospodnja ostaje do vijeka*, *Bog u prirodi*, *Upute za kršćanski život*, *Naši uzori*, *Župnikovo oko* i *Vesti* (jedina stalna rubrika).

Rubrika *Riječ gospodnja ostaje do vijeka* prvi je put objavljena 1948., a govorila je o Svetom pismu i evanđeljima te je analizirala njihov doprinos čovjekovoj kulturi. U toj su rubrici detaljno analizirani sadržaji i poruke Svetog pisma, kao i način na koji je ono nastalo. Navodi se kako se Stari i Novi zavjet sastoji od 72 djela te kako je Sveto pismo pisano od 1500. pr. Kr. (Mojsije) do 90. godine (sv. Ivan) (1948., br. 1, str. 3). Sam taj podatak znači kako je Sveto pismo najdulje pisano književno djelo na svijetu, jer je njegov nastanak trajao preko 1.500 godina. Rečenica kojom časopis možda najbolje daje do znanja svoj odnos prema Svetom pismu i važnost te rubrike zaključak je da »kao što i najljepše zvijezde izblijede, kad izlazi Sunce, tako izbljedi i ljepota svih zemaljskih knjiga, kad ih usporedimo sa Svetim Pismom« (1948., br. 1, str. 2).

Rubrika *Bog u prirodi* započela je 1947., a održala se do 1949. godine. Pisana je na znanstvenim temeljima s ciljem pokazivanja kako se znanost i Crkva međusobno nadopunjuju, a ne negiraju, kao što se često nastojalo prikazivati. Piše se o tome koliko je svijet kompleksan, te kako prirodni svijet funkcionira na sebi svojstven, ali harmoničan način. Radi niza stvari koje su savršeno postavljene u prirodi »moramo doći do zaključka, da je organizme moralo stvoriti jedno neizmjerljivo razumno i svemoćno biće« (1947., br. 5, str. 113).

Rubrika *Upute za kršćanski život* izlazila je 1948. i 1949. godine te govori o bitnim stvarima koje ispunjavaju život svakog kršćanina i kako bi se on trebao ponašati te čemu težiti. Čitateljima se šalju jednostavne poruke poput »bježi od zla i čini dobro« (1948., br. 3–4, str. 90), do onih kako bi svaki vjernik trebao biti svjetlonoša u smislu koji je to odredio »Krist Gospodin kad je rekao: 'Vi ste svjetlost svijeta, tako neka se svijetli svjetlost vaša pred ljudima, da vide dobra djela i slave Oca vašega, koji je na nebesima.' (Mt 5,14–16)« (1948., br. 2, str. 46).

Rubrika *Naši uzori* pojavljivala se povremeno od 1947. godine nadalje i opisivala je manje poznate detalje iz života mnogih svetaca ili bitnih osoba u crkvenoj povijesti, čiji su se blagdani slavili taj mjesec. Govoreći o njihovim životima, čitatelju se htjelo pokazati pozitivan primjer za kojim bi se vjernici trebali navoditi. Opisani su i životi mnogih svetaca zaslužnih za razvoj školstva: sv. Ivan Bosco, apostol dječaka (1947., br. 1, str. 16), sv. Ivan de la Salle, ustanovitelj Braće kršćanskih škola (1948., br. 5–6, str. 136), kao i oni s mnogim drugim zaslugama: sv. braća Ćiril i Metod (1947., br. 7, str. 137), sv. Jeronim (1947., br. 9, str. 250–252), sv. Ivan Vianney (1948., br. 8, str. 214–216) i dr.

Rubrika *Župnikovo oko* bila je prisutna u svim godinama istraživanog perioda osim prve (1946.). U njoj se čitateljima pokušava iz župnikove perspektive odgovoriti na neke nejasnoće ili pitanja s kojima se svećenici često susreću prilikom obnašanja svoje dužnosti. Ta je rubrika bila iznimno važna jer je čitateljima

odgovarala na način na koji su lako mogli razumjeti, jer je svećenik svoj postupak uvijek dodatno pojasnio određenim primjerom te obrazložio zašto Crkva postupa na određen način u specifičnim situacijama. Jedan je od kvalitetnih primjera situacija jednog roditelja koji se sjetio priupitati svojeg svećenika je li dobro da upisuje svoje dijete na vjeronauk, zar nije bolje čekati da ono odraste pa samo odluči hoće li ići ili ne. Svećenik mu je odgovorio protupitanjem: »A zašto uopće šaljete svoje dijete u školu? Ne bi li možda bilo bolje da ga pustite da naraste pa samo odluči hoće li naučiti čitati i pisati?« Potom mu je objasnio kako su roditelji stariji i iskusniji od svoje djece, te bi zato trebali znati kako su vjeronauk i škola prijeko potrebni da djecu nauče marljivosti, radišnosti, vjeri u Boga i izgrade ih u kvalitetne osobe (1947., br. 9, str. 255–256).

4. Rubrika Vesti

Općenito gledajući, rubrika “vijesti” u bilo kojoj tiskovini trebala bi sadržavati bitne informacije koje bi mogle zanimati njegove čitatelje, a u to svakako pripadaju i informacije iz čitateljskog prostornog (državnog) i društvenog okruženja. Međutim, kada analiziramo rubriku *Vesti* unutar časopisa *Blagovest* uvidamo kako se, od približno tisuću kratkih i dužih vijesti koje su iznesene u periodu od 1946. do 1950., samo šest vijesti odnosi na prostor Jugoslavije, a sve se ostale odnose na vijesti iz drugih država (Francuske, SAD-a, Njemačke, Poljske i dr.). Primjerice, vijest o uhićenju ili osudi Alojzija Stepinca uopće nije spomenuta, kao da se ništa nije dogodilo.

Već te opće činjenice svjedoče kako časopis *Blagovest*, zbog represivnosti režima te ako je želio uopće izlaziti, nije imao mogućnost navoditi ili komentirati ikakve informacije vezane uz Crkvu na jugoslavenskom području. To se također jasno prepoznaje kako iz sadržaja šest vijesti s jugoslavenskog prostora koje su objavljene, tako i iz činjenice da su to bile jedine vijesti s jugoslavenskog prostora koje su u tom časopisu objavljene u pet prvih godina izlaženja. Od toga su četiri vijesti objavljene 1946., jedna vijest 1947. i jedna vijest 1948. godine.

Prva vijest s prostora bivše Jugoslavije bila je iz Kragujevca. Riječ je o obavijesti da će 21. listopada biti obilježavanje u spomen kragujevačkim žrtvama: »Uspomena će se obaviti u katoličkoj crkvi u 7 sati, a kasnije još i na groblju« (1946., br. 5, str. 16).

Druga vijest govori o tadašnjim novim slovenskim biskupima. Navodi se kako je Anton Vovk, kanonik i generalni vikar ljubljanske biskupije, imenovan naslovnim biskupom kardiškim i pomoćnikom ljubljanske biskupske stolice. Istovremeno je Maksimilijan Držečnik, ravnatelj mariborske bogoslovije i docent bogoslovnog fakulteta, imenovan u Ljubljani naslovnim biskupom dobiškim i pomoćnikom mariborskoga biskupa (1946., br. 6, str. 16).

Treća vijest koja se odnosi na Jugoslaviju posljednji je ispraćaj zemaljskih ostataka kraljevskog župnika Rudija Meciloška, koji je poginuo prilikom zračnog napada na Kraljevo 11. srpnja 1944. godine. Njegovi su ostatci preneseni u njegov zavičaj Zagorje, te su ga ondje položili u rodnu grud. Molitve je odslužio

Viktor Zaktajšek, dekan u Nišu. On se toplim riječima oprostio od uzornog svećenika, koji je sve svoje snage utrošio za katoličku dijasporu u Srbiji (1946., br. 6, str. 16).

Četvrta od “domaćih” vijesti bilo je ređenje novih slovenskih biskupa. Tako se navodi da je 1. prosinca 1946. bio je zaređen za biskupa već prije spomenuti Anton Vovk. Obrede je obavio apostolski nuncij Patrik Harley uz pomoć beogradskog nadbiskupa Josipa Ujčića, mariborskog biskupa Ivana Tožića i zagrebačkog pomoćnog biskupa Lacha. Mariborski biskup Maksimilijan Držečnik zaređen je 15. prosinca uz pomoć beogradskog nadbiskupa te zagrebačkog i ljubljanskog pomoćnog biskupa (1946., br. 7, str. 23).

U 1947. godini objavljena je samo jedna vijest s jugoslavenskog prostora, a ona se odnosi na smrt šibenskog biskupa Jeronima Milete. Navodi se kako je umro 23. studenoga, a sahrana je održana četiri dana poslije, 27. studenoga 1947. godine. Ukratko govori o njegovu životu: rođen je u Šibenku 1871., zaređen je za svećenika 1893. godine, biskupom je postao 1922., i svih 25 godina upravljao je šibenskom biskupijom te određenim dijelom zadarske nadbiskupije. Bio je poznat kao stručnjak u liturgijskim pitanjima. Godine 1947. bila mu je 25. obljetnica biskupskog ređenja, te je povodom toga posjetio sve jugoslavenske samostane svojeg reda (konventualci).

Posljednja (šesta) vijest s prostora Jugoslavije životopis je Karla Balića, propagatora Marijanskih kongresa. Mjesto njegova rođenja su Katuni kraj Splita i već je kao mladić stupio u dalmatinsku franjevačku provinciju Presvetog Otkupitelja. Godine 1923. postao je svećenik i otišao u Belgiju usavršiti svoje znanje. Nakon toga bio je profesor moralke i pastoralke u Makarskoj, gdje je počeo izdavati ediciju *Bibliotheca Mariana medii aevi*. Godine 1935. pozvan je u Rim na franjevačko sveučilište, na kojem je predavao dogmatiku, prije svega mariologiju. Tamo je bio i rektor te veliki zagovaratelj proglašenja dogme o Marijinu uznesenju na nebo. Rektor Balić bio je duša Marijanskih kongresa koji su održavani u Zagrebu, Krakovu i Lisabonu (1948., br. 10, str. 296).

Kada analiziramo te vijesti koje su s prostora Jugoslavije, možemo zamijetiti potpuni nedostatak bilo kakvih vijesti o represivnim događajima s kojima je režim nanosio goleme i svakovrsne štete Crkvi: ubojstva i progona svećenika, časnih sestara, sjemeništaraca i vjernika, agrarna reforma kojom je Crkvi oduzet veliki dio imovine, uhićenje i osuda nadbiskupa Alojzija Stepinca, režimska podvala s osnivanjem staleških udruženja katoličkih svećenika i dr.

Među šest spomenutih vijesti jedina vijest koja ima dodirnih točaka sa širim društvenim i političkim kontekstom jest kratka vijest o obilježavanju kragujevačkih žrtava. Međutim, to je bilo obilježavanje koje je jugoslavenska vlast podržavala i promicala, tako da objavljivanje te vijesti ne treba čuditi.

Analiza svih ostalih nizova vijesti koje su redovito objavljivane u svakom broju u rubrici *Vesti* navodi na dva zaključka: vijesti su bile isključivo s međunarodnog prostora i tematski su se odnosile na unutarcrkveni život ili su s njim bile usko povezane. Ali i u tom se smislu pisalo o različitim i zanimljivim događanjima.

Primjerice, objavljeni su podatci o tome koliko prosječni Amerikanac pridonosi Crkvi. Uspoređujući podatke o tome koliko Amerikanci godišnje prosječno troše na hranu, amortizaciju stana, porez, gorivo i ostale stvari, došlo se do računice kako svojoj Crkvi daju 12% svojih izdataka, koji po pojedinačnoj veličini zauzimaju čak treće mjesto (1949., br. 1, str. 29). Navedeno je kako se broj katoličkih škola u Sjedinjenim Američkim Državama povećao (u odnosu na 1920. godinu) za 21,2%, broj učitelja i profesora povećao se za 83,3%, a broj učenika za 30,6%. Odnosno, krajem 1945. u SAD-u je bilo 10.555 katoličkih škola s 99.488 učitelja i profesora te 2.587.124 učenika (1946., br. 6, str. 16).

Kada su se održavali određeni međunarodni kongresi koji su imali veze s katoličanstvom, to je također bilo prikazano. Primjerice, kada je održan Kongres katoličke radničke omladine u Amsterdamu u Nizozemskoj, objavljeno je kako su na kongresu bile nazočne brojne poznate osobe, poput kardinala De Jonga i predsjednika nizozemske vlade. Na kongresu je sudjelovalo 30.000 članova katoličke radničke omladine (1946., br. 6, str. 16).

Jedna od tada zanimljivih vijesti bila je kada je svjetski prvak u boksu Bill Conn darovao kip Majke Božje školi Srca Isusova u Pittsbourghu. Time je ispunio svoj zavjet, koji je dao sam sebi u ratu kad je bio na opasnom putovanju zrakoplovom između Europe i Amerike. Conn je tada pozvao sve svoje suputnike da zajednički mole svetu krunicu te se zavjetovao da će postaviti kip Majke Božje u školi gdje je primio prvi nauk o kršćanstvu (1946., br. 7, str. 21).

Pisano je i o stradavanju svećenstva u Poljskoj za vrijeme rata od 1939. do 1945. godine. Istaknuto je kako je biskupija Wroklavek izgubila 49,2% svećenstva, nadbiskupija Gnezno 48,8%, Pelpin 47,8%, Lodz 36%. Tijekom invazije na Poljsku ubijeno je 548 svećenika, a 1.263 ih je bilo osuđeno ili na smrt ili na zatvore i logore, u kojima ih je čak 836 umrlo od posljedica bolesti i lošeg postupanja u logorima (1946., br. 7, str. 21). Nije naveden izvor iz kojega su preuzeti navedeni podatci.

Objavljeni su i statistički podatci o broju katoličkih svećenika u svijetu. Prije rata na svijetu je bilo 321.000 katoličkih svećenika, a od njih 64.000 redovničkih. Najveći broj bio je u Europi, približno 252.000. Međutim, navedeno je kako tada još nisu bili poznati poratni statistički podatci.

Često su u rubrici *Vesti* podatci i kratka izvješća o stanju u pojedinim katoličkim misijama diljem svijeta. Tako se govorilo o teškom stanju katoličke misije na Madagaskaru, jer je tamo 1947. izbio ustanak, pa su misije u mjestima Tamatave i Fianarantson pretrpjele pogibelj i štete. Velik je dio misionara morao napustiti svoje prebivalište te se skloniti u veće gradove koje je držala francuska vlast, a određeni broj misionara bio je i pogubljen (1947., br. 9, str. 263).

Jedna od rijetkih međunarodnih vijesti koja bi se posredno mogla povezati sa stanjem u Jugoslaviji govor je pape Pia XII. o općem odnosu Crkve prema državi. Prilikom otvaranja jesenskog zasjedanja Sacra Romana Rota Sveti Otac dotaknuo se i pitanja odnosa Crkve prema državi. Istaknuo je činjenicu da se država brine za svjetsko, tjelesno dobro čovjeka, a Crkva se brine za njegovo vječno,

duševno dobro. Stoga bi, rekao je papa, odnos između države i Crkve trebao biti kao i odnos između tijela i duše (1947., br. 12, str. 356).

Kada su spominjani katolički vjerski tisak i izdavaštvo u svijetu, redovito se navodila činjenica kako se nakon rata povećavao broj katoličkog tiska i literature u pojedinim državama. Kao primjer je navedena i Poljska, u kojoj je udio katoličkih knjiga, od svih knjiga tiskanih u zemlji, porastao sa 7% na 9%. Međutim, iako je u Jugoslaviji već tada bio velik problem tiskati bilo što povezano s Crkvom, o tome u časopisu *Blagovest* nema ni jedne riječi jer je, očigledno, tako odredio režim (1947., br. 12, str. 357).

Prilikom smrti crkvenih dostojanstvenika u svijetu ukratko su opisivani podaci iz njihova životopisa. Tako su povodom smrti kardinala Petita de Juleville (u prosincu 1947.) u broju za siječanj 1948. navedeni osnovni podaci iz njegova životopisa. Godine 1903. bio je zaređen za svećenika. Dugo vremena bio je profesor dogmatike te potom direktor škole Svetoga Križa. Za kardinala je postavljen 1946. godine i na tom položaju ostao je sve do svoje smrti (1948., br. 1, str. 31).

Navedeni su i primjeri zanimljivih obraćenja, poput slučaja protestantskog pastora Rudolfa Lipperta, koji je pripadao prezbiterijanskoj sekti iz El-Cajona u Kaliforniji. On se pred biskupom San Diega Buddyjem odrekao svoje sekte i prešao u Katoličku crkvu. Kao razloge je između ostaloga naveo:

Rimokatolička se crkva tvrdo drži dogme kršćanske vjere: presvetog Trojstva, Utjelovljenja, Otkupljenja Kristova na križu, uskrsnuća itd. Ona vjeruje u te istine, ljubi ih, i živi po njima. Kod nje u tim stvarima nema popuštanja [...]. Uvjerio sam se da je sveta Misa najuzvišeniji i najodličniji način klanjanja, u čijem središtu se nalazi Bog. (1948., br. 5–6, str. 166)

Kasnije još dodaje kako Crkva nije okrutna upraviteljica, nego dobra majka puna ljubavi i brige, koja pokazuje dobrotu i razumijevanja za tjeskobna traženja nekatolika. Na kraju poručuje: »Ja sam u njoj našao najskupocjenije bogatstvo: Krista i mir« (1948., br. 5–6, str. 166).

Zaključak

Nakon provedenog istraživanja o sadržaju katoličkog časopisa *Blagovest* tijekom prvih pet godina (1946.–1950.), nedvojbeno se može zaključiti kako je represivnost jugoslavenskog komunističkog režima bitno utjecala na sadržaj, kao i sve drugo naznačeno, što se događalo s časopisom. S obzirom na do sada u znanstvenoj literaturi istražene goleme probleme koje je Katolička crkva imala u komunističkoj Jugoslaviji, a osobito katoličko izdavaštvo, logično je da je časopis *Blagovest* mogao opstati jedino prilagodbom općim represivnim prilikama koje su tada vladale. Budući da je u prvim poratnim godinama to bila jedna od rijetkih katoličkih tiskovina koja je imala kontinuitet izlazenja, a jedno vrijeme bila je i jedini katolički list općega karaktera, bilo bi i sa šireg društvenog interesa korisno u daljnjim istraživanjima utvrditi koliko je na koncepciju i sadržaj tog časopisa

režim utjecao izravnom represijom, a koliko se uredništvo samoinicijativno prilagođavalo okolnostima.

Istraživanje provedeno u ovom radu, nedvojbeno pokazuje da je iznimno nepovoljno, totalitarno društveno okruženje u kojem se Crkva nalazila u komunističkoj Jugoslaviji ostavilo najdublji trag na strukturi sadržaja i načinu pisanja časopisa Blagovest. To se ponajviše očitovalo u tome što nije bilo moguće objavljivati ili spominjati vijesti i podatke ne samo o sustavnim progonima koje je komunistički režim provodio prema Katoličkoj crkvi, nego ni o općem položaju Crkve u Jugoslaviji, pa čak ni “obične” vijesti iz unutarcrkvenog života na prostoru druge Jugoslavije. Usprkos silnim i mnogobrojnim teškoćama, uključujući i one tehničke naravi, koje su ponekad uzrokovale i neredoviti izlazak pojedinih brojeva, časopis je ipak uspijevao pronaći način kako se održati i doprijeti do svojih čitatelja. O sve težem položaju tog časopisa i cijele Crkve na prostoru komunističke Jugoslavije u istraženom razdoblju svjedoči i činjenica da je ukupan godišnji opseg lista s vremenom postajao sve manji.

Prema tome, i na primjeru časopisa Blagovest jasno se prepoznaje nepostojanje osnovnih ljudskih, dakle i vjerskih, sloboda unutar komunističkog režima jugoslavenske države. Posredno se iz toga iščitavaju i sve nedaće s kojima je bila zahvaćena Katolička crkva u poratnim godinama, o čemu detaljno govori znanstvena literatura koja je korištena u ovom radu. Riječ je o sustavnim fizičkim i formalnim nasiljima koja su primjenjivana prema Crkvi: od ubojstava, progona i procesuiranja svećenika i vjernika, pa do oduzimanja većine crkvenih posjeda tijekom tzv. agrarne reforme te zabrana i drugih onemogućavanja djelovanja Crkve, uključujući sve vrste otežavanja djelovanja katoličkog izdavaštva.

No, usprkos tomu, Crkva je pronalazila načine s kojima se očuvala te, iako otežano, uspijevala je, i putem rijetkih katoličkih tiskovina, vjernicima upućivati osnovne vjerske poruke. Tu misiju obavljao je i časopis Blagovest, koji je, u tada mogućoj mjeri, vjernicima prenosio Božju poruku mira i ljubavi te im ukazivao na mnoštvo dobrih stvari koje je Katolička crkva učinila za ljude tijekom niza stoljeća. Tako su i putem tog časopisa vjernici dobivali potvrdu da je Crkva, usprkos nedaćama, oduvijek bila i bit će prisutna među vjernicima kao jasan i čvrst institucijski orijentir vjere u Boga.

Literatura:

- Akmadža, Miroslav (2008). Crkva i država: Dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji: Svezak I.: 1945.–1952. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić.
- Akmadža, Miroslav (2013). Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.–1980. Zagreb: Despot Infinitus.
- Baković, Anto (2007). Hrvatski martirologij XX. stoljeća. Zagreb: Martirium Croatiae.
- Batelja, Juraj (2017). Komunistički progon i mučeništvo blaženoga Alojzija Stepinca. Zagreb: Postulatura blaženoga Alojzija Stepinca.
- Blagovest: mesečnik za duhovnu obnovu (1946–1950). Vol. 1–48. (Niš i Beograd).
- Jurčević, Josip (2005). Bleiburg: Jugoslavenski poratni zločini nad Hrvatima. Zagreb: Dokumentacijsko informacijsko središte.

- Krišto, Jure (2013). Komunizam kao ideologija i politički program. U: Mile Bogović, Josip Dukić, Jure Krišto, Mate Rupić i Miljenko Stojić (ur.), *Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine: Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 24. i 25. travnja 2012. godine* (str. 40–58). Zagreb: Glas Koncila.
- Petranović, Branko (1988). *Istorija Jugoslavije 1918–1988: Knjiga treća: Socijalistička Jugoslavija 1945–1988*. Beograd: Nolit.
- Radelić, Zdenko (2006). *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.–1991. od zajedništva do razlaza*. Zagreb: Školska knjiga.
- Spehnbak, Katarina (2002). *Javnost i propaganda: Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske: 1945.–1952*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

The Journal Blagovest from 1946 to 1950

An example of the status of the Catholic Church and of religious publications in Communist Yugoslavia

Jurij Borna Jurčević*

Summary

In the aftermath of World War II the Catholic Church in Yugoslavia found itself in an extremely unenviable position. The totalitarian Communist regime introduced many repressive measures in an attempt to restrain the influence of the Catholic Church on the people. Hence the magazine Blagovest was among the rare publications to be issued in Yugoslavia. This article describes the status of the Catholic Church in the Yugoslav Communist regime. Also, it examines texts and messages which appeared in the journal Blagovest during the first five years after the war (1946–1950). The article presents technical, graphics and editorial data, describes the appearance of the journal, style of writing, number of pages, price, editors, rhythm and place of publication as well as a series of changes that took place after the war.

Key words: Catholic publications, journal, Blagovest, Catholic Church in Yugoslavia, Communist regime in Yugoslavia

* Jurij Borna Jurčević, mag.hist./mag.educ.hist, Doctorand at Croatian Studies, University of Zagreb, Address: Borongajska cesta 83d, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: borna.jurcevic@gmail.com